

Jahn Holljen Thon og Roy Eriksen (red.)

# Hvem eier byen

Plan, tekst, historie



---

NOVUS FORLAG  
OSLO 2010

Sarah Holst Kjær

## Den emotionelle storby

Da det internationale tidsskrift *Monocle. A Briefing on Global Affairs, Business, Culture & Design* i august 2008 lavede en top 25 liste over verdens storbyer, kom København ind på en førsteplads. Danmarks hovedstad blev kåret som den globale by der var mest levværdig ("livable"). Selvom København primært blev udråbt til at være "design by" mens storbyer som Berlin blev kåret som "kulturel by" og Madrid som "business by", var det alligevel Københavns "sense of place" *Monocle's* udsendte journalist fokuserede på:

In Copenhagen, life is close to being friction-free [...]. To date, Copenhagen has played with a cosy, inviting sense of scale to sustain vibrant neighbourhoods and link communities. [...] When Ipsos MORI scans the world, the Danes emerge as the happiest people in the world. And why wouldn't they be?

Journalisten forbandt storbyen med følelser af friktionsfrihed, hygge og åbenhed. Han anså det for muligt at knytte Ipsos MORIs lykkebarometer (2008) over danskerne som verdens lykkeligste folk sammen med byens rum: Byen havde en passende størrelse og der var sammenhæng mellem de forskellige befolkningsgrupper, mente han. Sågar cyklisters sundhed kunne forbindes med urbane lykkefølelser. Også den specielle "danske skik", at efterlade sine børn i barnevogne på gader og stræder – grædende eller sovende – blev fremhævet som en karakteristisk af særligt tillidsfulde københavnere.<sup>1</sup>

Journalisten beskrev København gennem en hyggelig urbanitetsmetaforik, og eventuelt uhyggelige og upassende storby-elementer forsvandt i fortællingen. Byen blev således fremstillet i et behageligt, skønmalende lys der formentlig havde til hensigt at flattere – og ikke frustrere – byens borgere, lokke – og ikke frastøde – nye besøgende.

Storbyen er, siden den blev til, blevet defineret af skiftende modebølger og tids-typiske, kulturelle følelsesideologier om, hvilken atmosfære og stemning en specifik storby bør og ikke bør præsentere. Hvorvidt ideologier om, og planlægning af, den gode, blomstrende og trivselsbringende storby også genererer tilsvarende gode oplevelser og følelser af, at være der, har arkitekter, politikere og byplanlæggere diskuteret i mange epoker og med skiftende synspunkter. Spørgsmålet er om oplevelsen af, og

ideologien om, byens materialitet er overensstemmelse med hinanden. Snarere er storbyen nok en kompleks størrelse der gestaltes forskelligt, afhængig af hvilke gader man går ned af, og hvilke mennesker man følger.<sup>2</sup> En by kan således opleves og beskrives på adskillige måder, afhængig af, hvilke sociale grupper der betragter den. Man kan derfor hævde, at bybeskrivende ideologier snarere er normative, ideelle styringsredskaber for byplanlæggere, politikere og urbanitetsteoretikere end de nødvendigvis er reelle oplevelsesbeskrivelser. Derfor giver det også god mening at spørge, hvad hensigten er med at ideologisere en storby ud fra visse og ikke andre stemnings- og følelsesbeskrivelser. I *Monocle* artiklen var hensigten antageligvis at markedsføre eller *brande* København på bestemt måde – nemlig som en lille, hyggelig storby på den globale scene. Artiklen henvender sig nok til et bestemt publikum, nemlig den tilbagelænedede, vestlige middelklasse for hvem *living is easy* og verden blot en fly-billet væk.

Denne artikel diskuterer nogle af de urbanitetsideologier som emotionaliserer storbyen. Fra den moderne, industrielle storby til vor epokes postindustrielle by diskuteres det, hvordan byen har undergået en emotionel vending: Byen har forandret sig fra at blive betegnet som kold og fremmedgørende til at blive beskrevet som hyggelig og behagelig. Mens den postindustrielle storby idylliseres fordi den sammenlignes med en global verden, hvor ikke alle storbyer er lige behagelige, blev den industrielle storby betragtet i forhold til forestillingen om landsbyens intimitet og sociale varme. Afhængig af kontrasteringspunkt skifter (næsten) selv samme by følelsesretorik. Storbyen er således næsten ikke længere et sted man arbejder, men snarere et sted, man holder fri. Hvordan man bør optræde rekreativt i storbyen, er det intime, romantiske par et godt eksempel på. Derfor inddrager jeg denne personlige relation, fordi den gennem tiden har fungeret som en kulturel figuration der beskriver korrekte og ukorrekte sociale normer, takt og tone i byens offentlige rum.<sup>3</sup>

## Materialitet og emotionalitet

Det er en udbredt teoretisk og kulturel praksis at definere storbyen ud fra følelsesretorik – negativ såvel som positiv. Ved indgangen til den moderne, industrielle storby kan man fremhæve byplanlægningens berømte pioner, den schweiziske arkitekt Le Corbusier (1887–1965). Med nærmest lyrisk veltalenhed definerer han ”byggeri” som en konstruktion af sten, glas, træ og beton. ”Arkitektur” derimod, anser han for bygningskunst – noget, der rører hjertet, fortæller og udtrykker tanker. Byen handler for ham om følelser. Han forklarer i 1923:

[...] I might thank railway engineers or the telephone service. You have not touched my heart. But suppose the walls rise towards heaven in such a way that I am moved. I perceive

your intentions. Your mood has been gentle, brutal, charming or noble. The stones you have erected tell me so. By the use of inert materials [...] you have established certain relationships which have aroused my emotions.<sup>4</sup>

Selvom man i århundreder har debatteret forholdet mellem form og indhold, betydning og mening, kan man ikke desto mindre fastholde, at Le Corbusier fremstiller en udbredt kulturel praksis: Vi forestiller os – og accepterer alment – at der, uden vi helt præcist ved, hvad *det* er, findes sammenhæng mellem materialitetens form og en iboende mening. Deraf oplever vi, at vores livsudfoldelse kommer til at afhænge af, og interagere med, rummet og omgivelserne. Med andre ord gør materialiteten noget emotionelt og mentalt med os. De fleste har derfor en forestilling om at det gode liv også leves på den rette adresse; øverst eller nederst i etageejendommen; bedst på landet eller i byen; helst ved søen eller bedre i centrum. Materialitet, rum og sted har således afgørende betydning for menneskers sociale liv, opfattelse af trivsel eller mistrivsel, samt de følelser der er knyttet hertil. Vi anerkender at visse ting er acceptable i visse situationer og på bestemte steder, men ikke i andre. For eksempel holder vi ikke gerne ferie på fabrikken hvor vi arbejder, og ikke alle mener, man bør have den bærbare computer med på ferierejsen. Også måden hvorpå vi opfatter hinandens identitet, normer, værdier og status, er forbundet med den materialitet vi vælger eller tvinges til at befinde os i.<sup>5</sup>

Fænomenet "emotion" kan etymologisk set, defineres som humør og stemning (*mood*). Ordet henviser til temperament og motivation, men væsentligt er også, at det knytter sig til bevægelse (lat. *e-movere*), hvor *e*'et står for *ex* – at bevæge sig ud og rundt i omgivelserne. *Motion* og *emotion* er således nært forbundet – man bevæger sig og bevæges.<sup>6</sup>

I Le Corbusiers udsagn fremstilles forholdet mellem omgivelser og følelser enkelt. For ham findes der et mimetisk forhold mellem bygherre og bygningsværk. Humøret afspejles direkte i materialiteten. Selvom de fleste indenfor en bestemt kulturel ramme også fortolker materialitet ud fra en ensartet, kollektiv symbolik, forsimples han naturligvis. Hvem ved, hvilket humør en bygherre er i, når han beslutter sig for blidhed, brutalitet, charme eller ædelmodighed i sit bygningsmæssige udtryk? Alligevel hævder Le Corbusier, at bygningen er intenderet – den vil noget med ham. Endnu mere sandsynligt er det dog, at også Le Corbusier vil noget med sin retorik: Han vil stille krav til materialitetens mening og fastholde, at f.eks. æstetik, materiale og tilrettelæggelse af livsudfoldelse kan og bør diskuteres. En bygnings, bydels eller bys udformning er dermed ikke naturgiven eller opstået ud af ingenting, men er et udtryk for valg og fravalg, planlægning og ikke-planlægning.

Men hvordan betragtes storbyen, når man nærmer sig vor tids epoke? Mens elementer af industriproduktion og industriarbejde er dominerende i beskrivelsen af modernitetens storby, er den vestlige, postindustrielle storby domineret af fritidsproduktion og rekreation. Den postindustrielle storby opstår i begyndelsen af 1990'erne

og ved udlicitering af fabriksarbejdspladser<sup>7</sup>, og undergår dermed en emotionel vending: Fra beskidt og rå til ren og blid. Det virker som om at storbyen i dag bør have den landsby-atmosfære, man idylliserede og længtes tilbage til, når man, som indvandrer, kom fra land til by i 1800-tallets København.

## Land og by

I anden halvdel af 1800-tallet oplevede man således en folkevandring fra landsbyen til industriens storby. København var en af de hurtigst voksende byer i Europa og i løbet af få årtier var byens indbyggertal fordoblet. I 1870 var der 181.000 indbyggere. Tyve år senere var befolkningstallet steget til 312.000. Et eksploderende antal børnefødsler forklarede delvist tilvæksten, men en krise i landbruget var dog den primære anledning. Et stort antal landarbejdere søgte lykken som industriarbejdere i byen. I 1895 var næsten hver anden københavnner født udenfor byen og der var slet ikke plads til den stigende befolkning indenfor voldene i Kongens København. Håndværksmestre med sans for hurtigt tjente penge gik i gang med at opføre nye lejekaserner og dannede de bydele, vi i dag kender som Nørrebro, Vesterbro og Sønderbro (Amager). Samtidigt kom lejekasernerne til at huse et intenst, og ikke tidligere set, kulturmøde mellem jyder, fynboer og sjællændere, og deres regionale skikke, dialekter og traditioner. Fremmedartede omgangsformer, mærkelige ord og vendinger og underlige sædvaner betød, at man havde svært ved at identificere sig med sin nabo. Dette gav anledning til sociale gnidninger. Man distancerede sig fra dem, der var anderledes end en selv, og de indfødte københavnere opfattede sig selv som mere rigtige byboere end nyttilflytterne.<sup>8</sup>

Men hvordan skulle man opføre sig korrekt blandt storbyens fremmede? Hvordan kunne man tillære sig urban adfærd for derved at undgå, at udstille sin kulturelle egenart til offentlig latterliggørelse? Mens København af københavnere blev udråbt til Danmarks største provinsby, måtte alle borgere – uanset herkomst – lære sig at omgås hinanden. Offentlig takt og tone som sociale cirkulationsregler, at holde til højre på fortovet, stå i kø i butikken; at tisse på toilet og ikke i det fri; at ikke kaste affald ud af vinduet, men i stedet opbevare det til afhentning; at beherske sin dialekt og ikke tale højlydt i det offentlige rum, blev nødvendige leveregler som havde til hensigt at begrænse den enkeltes udfoldelse og derved reducere de sociale konflikter. På den måde måtte man lære sig at kontrollere og æstetisere sin egen selv-fremstilling.<sup>9</sup>

Alligevel – eller på grund af dette – definerede 1800-tallets filosoffer den industrielle storby civilisationskritisk: Storbyen var overfladisk og hektisk og blev beskrevet i negative vendinger, mens landsbylivet skønmaledes og fremstilledes positivt. Selvom de indvandrede landarbejdere var flygtet fra dårlige kår, kunne man alligevel

sammenligne tiden før og tiden efter og længes tilbage til vilkår, der var anderledes og (set i lyset af storbyen) bedre.

Filosoffer som Karl Marx (1818–1883), Georg Simmel (1858–1918) og Émile Durkheim (1858–1917) har alle diskuteret den moderne industribys fremmedgørelse og angst. Det urbane liv er, for Simmel, forbundet med et uendeligt *flow* af ”nervøs stimulering” der kontrasterer småbyens liv med sin ”solidaritet” og forudsigelige, følelsesmæssige relationer. Den typiske attitude blandt disse modernitetsfilosoffer var således, at foragte det blaserte, (borgerlige) byliv som udtryk for ”kolde relationer”, dvs. udtryk for sociale følelser af anonymitet, ligegyldighed, udbytning og dekadence, mens de i stedet længtes efter landsbyens ”varme relationer”, dvs. de sociale følelser som fremviser intakte og stabile fællesskaber. Småbyen og livet på landet kom således, med forestillingen om naturlige eller ”autentiske” familiære forhold, til at repræsentere det diametralt modsatte af den moderne industriby.<sup>10</sup>

I vor tid danner disse historisk betingede erfaringer og civilisationskritiske filosofier nogen gange baggrunden for hvordan man tilrettelægger videnskabelige undersøgelser og studerer forholdet mellem land og by. De følelser som er på mode i et aktuelt tidsrum former ofte beskrivelsen af geografien. Modefølelsen i dag er ikke længere simmelsk nervøsitet, men derimod stress. I en amerikansk, familie-sociologisk undersøgelse fra 1986 ønskede man således at studere forskellen på det liv, der er muligt at leve i storbyen og i småbyen. Spørgsmålet var, om normerne for det gode, sociale liv og den rette familiestiftelse er de samme på landet som i byen? Sociologerne fandt, at håndteringen af ”normativ stress”, dvs. hvor engageret og forpligtet mennesket føler sig i forhold til at leve op til idealerne for kernefamilielivet og dermed undvige livet alene som single, barnløs eller enlig forælder, er præcis de samme i vor tids storby og landsby. Betragtede man imidlertid ”ikke-normativ stress”, dvs. hvordan socialt ubehag opstår i kraft af uventede, forandrede sociale relationer, opfattedes storbyen som et sted der overvælder den enkelte med negative indtryk (for lidt, for meget, forkert) og det stiller krav til håndtering af, og kontrol over, de følelser der opfattes som problematiske. Normativ stress henviser på den måde til almene, kulturelle følelser som er uafhængige af geografisk betingede livsformer, mens ikke-normativ stress er mest udpræget i storbyen. Sociologerne fandt altså, at byboere lider af mere stress end ikke-byboere.<sup>11</sup>

Imidlertid tog sociologerne ikke højde for at storbyen også forbindes med anonymitet og dermed med friheden til ikke at forholde sig socialt til andre. Heri ligger også friheden til at forholde sig til få udvalgte. Mødet med den eneste ene, som kan dukke op omkring det næste gadehjørne, er et eksempel på hvordan anonymitet og romantik knyttes sammen i urbaniteten. ”Det romantiske møde” er i dag en fritidsbeskæftigelse og livsstsinteresse i den postindustrielle storby. Mødet handler om at udvælge en enkelt, betydningsfuld Anden i massen – for nu eller for altid. Den senmoderne single-kultur er nok synlig i nutidens urbane rum ved cafeborde, på

parkbænke og i biografale, men historisk set er denne kultur også netop opstået på baggrund af det urbane miljøes udvikling og overflodsproduktion af potentielle partnere. Nutidens single-kultur vidner måske mindre om en levet praksis af erotisk og emotionel tilfredsstillelse end den minder om den historiske opkomst, at enkelt-individer (også enlige kvinder) har fået nærmest ubegrænset adgang til det offentlige rums cirkulerende livsstile.<sup>12</sup>

## Frihed og romantik

I et kulturhistorisk perspektiv er der særligt to følelses- og relationsaspekter mellem mand og kvinde der fremhæves som "essentielt urbane", dvs. frembragt af et geografisk sted som er tæt befolket med ukendte mennesker. Det første urbane emotionskompleks handler om det romantiske mødes lykketraf, udvekslet mellem (mere eller mindre) fremmede mennesker. Det andet urbane emotionskompleks består af erotisk og intim nydelse også udvekslet mellem (mere eller mindre) fremmede mennesker. Opkomsten af den industrielle storby tilbyder således, ifølge den danske sociolog Henning Bech, en specifik – historisk og kulturel – mulighed for relationel nydelse, erotisering og konsumtion af det intime, netop fordi byen tilrettelægger og tilbyder overflod, mulighed og frihed.<sup>13</sup>

Som jeg tidligere nævnte, er det typisk, ved indgangen til det industrialiserede samfund, at storbyen fremhæves som kontrast til landsbyen. Ud over, at landsbyen idylliseres og forstås som arena for slægtskabsbaserede følelser, kommer den dog også til at præsentere konservatisme og fornuftsfølelser. Således affortryller den danske kulturhistoriker Hakon Grüner Nielsen i 1933 "livet på landet" og hævder at der her, for et ungt, forelsket par, kan frembyde sig "vanskeligheder at komme udenom ægteskabets økonomiske hensyn". Ifølge Grüner Nielsen står vi imidlertid også ved indgangen til et forandret syn på "det Baand, der knytter to unge af modsat Køn til hinanden". I denne epoke bliver det muligt, mener han, at "de unge Hjerters Røst [sejrer] over de gamle Hjærners kolde beregninger".<sup>14</sup>

Indvandringen til byen betyder, at mange ukendte hjerter tilfældigt kan møde hinanden. "Romantisk kærlighed" defineres som regel som frit valg af partner, og stilles i modsætning til en forpligtende alliance overfor slægten. Den romantiske kærlighed opstår også parallelt med industrisamfundet og urbaniseringen.<sup>15</sup> I takt med at storbyen mere og mere forbindes med muligheden for at realisere individuel lykke, kommer den således også til at præsentere en arena for det romantiske mødes lykketraf.

I 1932 udgives romanen *To mennesker mødes* af den danske forfatter Knud Sønderby. Sønderby skildrer modernitetens romantik: Hovedpersonen Kaj sidder på en københavnsk danserrestaurant som han har gjort så mange gange før. Han kender nattelivets trivialiteter til fuldkommenhed; folk danser som de altid har gjort, og

selvom Kaj ikke kender den melodi, der bliver spillet, kender han alligevel dens indhold. Kajs sindsstemning er præget af tristesse: Byens forlystelsesliv er fyldt med gentagelser. Pludselig falder hans blik på en ukendt kvinde, og inden han ved af det, er han skræet hen over dansegulvet og har præsenteret sig for hende. Kvinden hedder Kirsten. Kaj og Kirsten danser hele aftenen, og siger et sent farvel på en af Københavns boulevarder. Mens Kirsten går ind ad porten til en lejekaserne i et af byens arbejderområder står Kaj opløftet og ør tilbage.

Sønderby lader Kaj formulere deres officielle identitet i tankerne:

Ruben, Kaj stud. med., født 1907, søn af professor, overlæge Ruben.

Gestalt:

Haare: blond.

Augen: braun.

Besonere Kennzeichen: ...

Brunn, Kirsten, frøken, født 1911.

Taille: moyenne.

Cheveux: foncés.

Yeux: gris.

Signes particuliers: ...<sup>16</sup>

Det Kaj ikke ved om Kirsten, og det, han ikke ved om sig selv i relation til Kirsten, resulterer i en passets identitetsbeskrivelse, som spiller på stereotyper over det tyske og franske. Formentlig de genkendeligt romantiske – fornuft og følelse – som begge nationale stereotyper imidlertid rummer. Der er lagt op til et romantisk møde, men der er også lagt op til at et sådant møde kan have en klasseoverskridende karakter. I 1930'ernes København tilbyder storbyen den mulighed, at overlægessønnen og arbejderpigen træffes og former en fælles fremtid.

Eksemplet viser at Kirsten og Kaj har fået muligheden for at overskride traditionelle skel mellem deres respektive slægtskabsforhold. Den svenske etnolog Sören Jansson mener da også at det liv som det romantiske par kan leve, påbegyndt ved mødets lykke-træf mellem to fremmede mennesker, i høj grad er gjort muligt af det moderne samfunds urbaniseringsproces som for alvor begynder at blande forskellige befolkningsgrupper med hinanden.<sup>17</sup> Også den danske folklorist Karin Lützen hævder, at den måde vi forstår det romantiske par på i dag, nemlig at det fremviser noget socialt eksklusivt – at være Os og ingen Andre – slet ikke har kunnet realiseres i et landsby-samfund, hvor "det sociale" netop består af ikke at udskille sig fra fællesskabet. Den sociale luksus, at være Os og ingen Andre, har højest fundets offentligt og visuelt præsenteret, mener Lützen, ved særlige højtidere og livets fester, f.eks. ved brylluppet.<sup>18</sup>

Mens eksemplet med Kirsten og Kaj skildrer en begyndende emotionel forbindelse, der fører til en normativt acceptabel institution, nemlig ægteskabet, skildres



den industrielle storby imidlertid også som en erotisk og dionysisk omgang mellem fremmede mennesker. I 1850'ernes "New Urban Society" (f.eks. i Berlin, New York og Paris) fremhæves bylivet som labyrintisk og storbyens kærlighedsliv som avantgardistisk, eller, som den engelske kulturanalytiker Elizabeth Wilson skriver: Den specifikt "moderne kærlighed" som opstår i denne periode, baserer sig på romantiske forestillinger om at følelser bør overgå fornuft. De følelser som føles stærkest (transformerende og indgribende) opfattes også som de mest sande. De romantiske følelser får, blandt gruppen af bohème kunstnere som Wilson studerer, karakter af det dramatiske og forandrende. Fatal og forbudt passion muliggøres netop i storbyens anonymitet og helt nye kulturelle figurer som den fortabte mand (*homme damné*) og den forførende kvinde (*femme fatale*) bliver uprøvede erotiske roller der kan spilles på den urbane scene.<sup>19</sup> Det romantiske liv opfattes således som betinget af geografiske vilkår. Storbyens offentligt elskende par, med deres kys på banegårde og parkbænke, påmindrer om, at storbyens sociale anonymitet også skaber muligheden for at fremvise en intimitetssymbolik der ikke i samme grad fremstilles i et småsamfund hvor parrets fælles, offentlige intimitet primært altså præsenteres ved livets særlige højtid.<sup>20</sup>

## Postindustriell følelsesideologi

Den postindustrielle storby rummer levn fra sin lange urbaniseringsproces, men dens emotionaliseringsretorik, samt de følelser der er mulige at opleve her, er defineret i den senmoderne, emotionelle vending som præsenterer et særligt forskønnende blik på byens atmosfære. Følelser af "fremmedgørelse" – social polarisering, krise og kollaps, formindskes når en lille storby sammenlignes med globale gigant byer, og når beboersammensætningen homogeniseres af lønindtægter og huspriser. Luft- og støjforurenende industriproduktion erstattes af luft- og støjforurenende privatbilisme og byg-selv projekter med hjemmets stadigt voksende maskinpark som forventes at fremtrylle nyt socialt liv gennem nye gulve, nyt køkken og nye altaner. Alligevel omtales den postindustrielle storby primært i flatterende og behagelige termer og nutidens urbane livsudfoldelse funderes i interessant, vital og selvrealiserende fritidskonsumtion. Også den moderne industribys dionysiske, erotiserede nydelsesstrategier blandt fremmede, er afløst af en hedonistisk, men normativ korrekt singlekultur, hvor det egentlige formål med løssluppenheden er, at finde den trofaste livspartner.

Storbyen er med andre ord blevet *trendy* og præsenteres som et *soft* koncentrat af gode kulturelle og sociale værdier. Kultur- og fritidskonsumtion tilrettelægges for dem, der har råd og tid, og kan fremføre den rette sociale og kulturelle kapital. Den postindustrielle storbys senmoderne følelsesfuldhed handler om at transformere den

ellers rå og grå industrielle storbyes parkeringskældre, fabrikslokaler, bunkere og industriområder til arenaer for magi, eskapisme og spektakulære oplevelser.<sup>21</sup> De engelske kulturgeografer Ash Amin og Stephen Graham foreslår, at etableringen af og investeringen i byrummets kulturaktiviteter generelt set, og i vores epoke af storby-ideologier, opfattes som byplanlægningens kvalificerede svar på, hvordan man udrydder de negative følelser og stemninger. "Kultur og fritid" skal således erstatte de civilisationskritiske emotionsdefinitioner af storbyen der er forbundet med fremmedgørelse, individets fortabelse og konflikt mellem sociale grupper.<sup>22</sup>

I den postindustrielle storby blandes æstetik, konsumtion og emotion til "romantisk forbrug" der, ifølge den fransk-marokkanske sociolog Eva Illouz, tilrettelægges og iscenesættes ud fra turistiske metaforer om nydelse, frihed og fritid, og hvor byens rum designes som rejsen til et utopisk paradis. Hverdagslivet bør være underholdende, friktionsfrit og behageligt, ligesom ferien forventes at være det, og adgangen til det ekstraordinære gøres tilgængeligt via konsumtionen af romantiske artefakter på restauranten, hotelværelset og cafebordet.<sup>23</sup> Med andre ord, konsumerer man for at skabe relationer og for at knytte sig til den betydningsfulde Anden. Eller som den engelske antropolog Daniel Miller forklarer: "[...] shopping is primarily an act of love, that in its daily conscientiousness becomes one of the primary means by which relationships of love and care are constituted by practice".<sup>24</sup>

En stærk visuel tegnsætning i byrummet og i mediekulturen generelt, fremstiller også det romantiske par. Parrets, historisk set, socialt eksklusive livsform er demokratiseret til flere og dyrkes i reklamer, film og som urban, levet praksis. På storbyens fritidsarenaer kan man udleve det, at være Os og ingen Andre. Selve "storbyen" fungerer som *escape* og her er det muligt for det romantiske par, at stikke af sammen. I det svenske dagblad *Sydsvenskan* (3. september, 2004) opmuntredes således svenske par til at tage en tur til København. Reklamen fremstillede hotelferien som "parterapi" og gestaltede dermed weekendopholdet som dulmende og forfriskende i et udslidt parforhold. "Parterapi. Ett strövtåg genom stan eller bara en natt helt för er själva? I priset ingår övernattning, en flaska champagne och frukost". En nat helt for sig selv? Hvem ellers skulle være der? Reklamen anvendte naturligvis de genkendelige, kulturelle konnotationer for det elskende par der stikker af sammen. Champagnen, morgenmaden og dobbeltsengen blev de romantiske forbrugsvarer der kunne transportere parret væk fra slægtskabets pligter. For en stund kunne man definere sin sociale alliance snævert. Den urbane scene lancerer således "hotel emotionel" hvor hotellets sjæl, dvs. det rumslige design af et sted, gerne skal opfattes og føles af gæsterne. Man designer sit produkt ud fra begrebet "oplevelsesøkonomi" som handler om, at oplevelser anvendes strategisk for at øge omsætning og prissætning via kulturel tematisering, æstetik, markedsføring, design og fortælling af produktet.<sup>25</sup> Ligesom Le Corbusier i 1923 hævdede at materialiteten er intenderet og vil formidle humor og stemning, findes der fortsat en stærk tro på, at eksempelvis hotellet kan

gøre følelsesmæssigt indtryk, skabe stemning via materialitet, og dermed tilbyde en kulturelt genkendelig, hedonistisk formular for tidens rette romantik hos sine gæster.

## Takt og tone

Hvis forestillingen om industribyens "kolde relationer" gøres til et levn fra fortiden, tyder det så på at de "varme relationer" fra landsbyen og landet er flyttet til den post-industrielle storby? Hvordan fremstilles vor tids ideal om positiv, offentlig, urban emotionalitet?

Den amerikanske sociolog Sharon Zukin beskriver de "cultures of socialization" der, hvis de præger storbyens offentlighed, vil skabe behagelige måder at omgås på: "Civility, security, tact and trust" blandt borgere i byens offentlige rum vil, mener hun, resultere i den behagelige og interessante oplevelse af at "mingle with strangers". Disse "civiliserede omgangsformer", som Zukin kalder dem, handler om gensidig forståelse og samarbejdende tilpasning.<sup>26</sup> Man kan dog også hævde, at denne særlige urbane takt og tone regel relancerer 1800-tallets regelsæt der skal mindske allerede eksisterende sociale konflikter. Det gælder stadig om ikke at være for anderledes, fremmedartet eller at præsentere underlige sædvaner.

Opdragelsen, eller "civiliseringen" af de, som ikke passer ind, inkorporeres også i byens praktiske byudvikling og fremstiller bestemte ideologier over, hvem der hører til og hvem der ikke gør. Positive (og uskyldige) kulturudtryk anvendes intenderet til at designe byens rum: Højlydt klassisk musik afspilles i hovedbanegårdens højtalere for at stresser narkomaner til ikke at opholde sig der, og farverig lys sætning anvendes som visuel kunst der kastes ind på byens forladte og nedlagte industri-områder. Nok et spektakulært skue for de forbipasserende, men ubehageligt at sove i, hvis man er hjemløs.

Takt og tone handler således ikke længere blot om tillæring af sociale omgangsformer, men inkorporeres også strategisk i storbyens materialitet. Dette kan opfattes som et forsøg på at tæmme og få greb om byen, samt, at dirigere den i de retninger, hvor byens (betydningsfulde) borgere oplever sig selv, og ønsker at blive oplevet af andre, som afbalancerede mennesker i overensstemmende, balancerede omgivelser. Ligesom *Monocle's* udsendte journalist definerede København som hyggelig og fuld af tillidsfulde københavnere, består den postindustrielle bys emotionelle vending netop i, at det offentlige hverdagsliv opfattes som socialt vitalt, snarere end socialt katastrofalt. Imidlertid mener Ash Amin & Stephen Graham at de nye (og gamle) takt og tone regler trækker på en "moralsk konstruktivisme" blandt nykonservative, urbane ideologer (som f.eks. Zukin) der har "genopdaget" landsbyen i storbyen og deraf formidler urbaniteten som en uproblematisk scene for fritidskonsumtion og formaliserede offentlige omgangsformer. Når interessant *mingling* blandt borgere

fremhæves som ideal, har man samtidig også indikeret, at dette gælder en ligesindet social gruppe med ensartet kreativ og kulturel kapital. Denne "middelklasse intelligentsia", skriver Amin og Graham, fremhæves som en almen borger-normalitet der, hvis andre ellers levede op til den, ville gøre storbylivet friktionsfrit og charmerende.<sup>27</sup>

## Pleasantville?

I litteraturen om *urban branding* og *place making* smelter storbyturismens guidebogsgenre sammen med byplanlægningens *imagineering tools* af det urbane. Man antager at det er muligt, at fremkalde positiv atmosfære og behagelig stemning via urban regenerering, kulturbrug og æstetisering.<sup>28</sup> Den indflydelsesrige urbanitetsideolog, professor i *business* og kreativitet, Richard Florida forklarer:

The aesthetic dimension – the beauty of a place – is critical. The cities with deepest and truest hold on people have long been those with a strong aesthetic dimension. Think of the cosmopolitan charm of Amsterdam, the history found around every corner in Berlin and Vienna. The rose gardens of Portland, the minarets of Istanbul and the crumbling mosaiced pavements of Lisbon. This is what really draws people in – it's what draws residents in. Not just tourists. If this sounds emotional, well it is.<sup>29</sup>

Selvom begreber som skønhed, charme og emotionalet ikke defineres, forklarer Florida, at en æstetiseret urbanitet vil skabe "emotional attachment" for beboere og besøgende.<sup>30</sup> Storbyens emotionelle vending knyttes atter sammen med en kulturel vending, hvor kulturarv og kulturel symbolik anvendes som oplevelseseffekter der skal generere attraktionskraft.<sup>31</sup> På den måde kan Florida sammenføje det æstetiske med det følelsesfulde. Byen bør konnotere fornemmelsen af et ægte sted, hvor det, som gør byen unik og autentisk, er den æstetisk korrekte fremhævelse af skøn og god kultur(arv).

Det æstetiskes sammenkobling med det emotionelle kan, ifølge den israelske semiotiker Sasha Weitman, forstås således, at betydningen af det skønne og nydelsesfulde usynliggør hverdagslivets trivialiteter med dets nære sansning. Lugt, høre og følesans underspilles til fordel for de distante sanser, hvor synet og det visuelle bliver dominant. I pittoreske, postkortlignende scenarier, hvor det emotionelle netop defineres som visuel nydelse frembragt af "pleasing sites" som f.eks. "a terrace with a grand view of the city", signalerer Weitman at Floridas postindustrielle storby-ideal manes frem og forstås via turistiske metaforer. Turismen er ikke længere en ekstraordinær og temporær begivenhed. I stedet er den flyttet ind i storbyboernes senmoderne hverdagsliv, og dette primært som en forventning til hvordan det gode byliv bør formuleres.<sup>32</sup>

I Floridas beskrivelse er vi imidlertid langt fra den almindelige storby hvor hverdagslivets rutiner, sociale cirkulationsmønstre og vanernes tromme røm, praktisk afvikles. Særligt i de kulturvidenskabelige discipliners studier af urbane miljøer anvender man sig af kulturanalyse, fænomenologi og etnografi når man gransker bymiljøets *sense of place*.<sup>33</sup> Man spørger, hvordan byens materialitet, menneskelige relationer og sociale følelser har med hinanden at gøre. Kunsten er, at fremhæve de rutinemæssige hverdagsscener af ganske "udramatisk" og "intetsigende" karakter, mener de svenske etnologer Billy Ehn og Orvar Löfgren. I supermarkedskøen får man på den måde indblik i storbyens knap så interessante følelser af tålmodighed og måske kedsomhed:

Klockan är 16.43, en alldeles vanlig torsdagseftermiddag på ICA [...]. I de långa kassaköerna står folk tålmodigt i väntan och stirrar ut i luften eller småpratar. Några verkar drömma sig bort, andra tittar sig nyfiket omkring. [...] De har varit och handlat så många gånger att de skulle kunna göra det i sömnen. De flesta har övat upp tekniken att köra kundvagn utan att krocka och vet var lättmjölken står.<sup>34</sup>

Mens storbyens hverdagspraksis her skildres ordinært, er Richard Floridas postindustrielle – æstetiske og emotionelle – storby, skildret spektakulært. Byrummet kan stedfølelse-analyseres både ud fra hverdagskulturen i supermarkedets kø og ud fra finkulturen på en cafe på et mosaikbelagt fortov. På forskellig vis betones dele af storbyens mulige følelsesspektrer: Kedeligt eller interessant, grimt eller skønt, ordinært eller ekstraordinært. Følelserne afhænger af den stilistiske genre man har valgt at skrive byen frem i, samt, den æstetiske optik man betragter byens sociale emotioner igennem.

## Konklusion

Den postindustrielle storby lancerer kulturelle ideologier om regenerering og revitalisering. Fritidens rekreative og kulturelle områder anlægges der, hvor der før var industriproduktion. I den postindustrielle storby behøver man ikke længere rejse væk til turismens hedonistiske paradiser. I stedet tilbydes der urbane, fritidszoner, parker, cafeborde eller hotelværelser, hvor man kan konsumere sig til bedre relationer og en mere interessant livsstil. I den postindustrielle storby designes kulturoplevelser til at være ekstraordinære og spektakulære. De gestalttes ud fra den almene antagelse, at æstetik og emotionalitet er nøje forbundet. Skønne omgivelser forventes med andre ord, at generere skønne følelser.

Jeg har hævdet at det romantiske par er essentielt urbant. At være Os og ingen Andre, at vælge hinanden romantisk, frit valg af partner, baseret på følelser og mødets lykketræf, sammenfalder med samfundets urbaniseringsprocesser, rejsen fra land til

by, samt, storbyens cirkulationsfærer blandt ukendte mennesker. Den postindustrielle storby lover – ligesom den industrielle storby – frihedsfølelser og mulighed for romantiske eksperimenter. Nøje arrangeret og tilrettelagt er imidlertid den fritidskonsumtion som findes i den postindustrielle storby hvor følelsesfuldhed knyttes til ritualer frem for rutiner, forbrug frem for produktion. Mens den industrielle storby således blev beskrevet i termer af vildskab og erotiske eksperimenter blandt fremmede, er den postindustrielle storby forandret til en mere tæmmed og normativ korrekt dating scene der har det formål, at møde den rette livspartner.

Jeg har diskuteret hvordan forskellige moderne og senmoderne urbaniseringsideologier skaber en slags lighedsmagi mellem sted og følelser. Såfremt byens sociale infrastruktur er friktionsfri er indbyggernes relationer det også, og såfremt industriproduktion udskiftes med kultur- og fritidskonsumtion bliver byens atmosfære varm i stedet for kold. Måske låner den postindustrielle storby fra 1800-tallets modernitetsfilosoffer der lancerede modsætningsforholdet mellem det autentiske og naturlige liv på landet og det overfladiske og unaturlige liv i storbyen? I al fald fremstilles vor tids gode og rette storbyliv som rekreativt, gerne med grønne områder, museer og kulturaktiviteter. Frihed er blevet til fritid og byen lanceres som et sted for ekstraordinære, meningsfulde og givende følelser. Hverdagslivets tomme rom og køen i supermarkedet falder udenfor dette æstetiske blik.

Storbyen bør ikke længere være almindelig og ordinær, men må tæmmes og designes socialt. Ikke alle følelser, livsstile og praksiser tillades i byens (nykonservative eller moralske) følelsesideal, hvor tilpas social interaktion – ikke for meget og ikke for lidt, men friktionsfrit – bør udfolde sig. Den postindustrielle storby genkalder sig måske de moderne, (borgerlige) takt og tone regler fra 1800-tallets anden halvdel? I al fald lanceres idealet for den postindustrielle storby som en behagelig og civiliseret omgang blandt fremmede. Dette ideal har til hensigt at understøtte den by som forventes at være en rekreativ scene for *mingling* blandt ligesindede borgere.

## Noter

1. Tylor Brûlé. Copenhagen – Design City, *Monocle*, Issue 15, vol. 02, July/August 2008, s. 119 ff.
2. Setha M. Low. The Anthropology of Cities: Imagining and Theorizing the City, *Annual Review of Anthropology*, vol. 25 1996, s. 383–409; Gordon MacLeod & Kevin Ward. Spaces of Utopia and Dystopia: Landscaping the Contemporary City, *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, vol. 84, no. 3/4 2002, s. 153–170.
3. Sarah Holst Kjær. *Sådan er det at elske. En kulturanalyse af parforhold*, København: Museum Tusulanum Press, 2009; Sarah Holst Kjær. Oceaner och kaptener, (red. Lars-Eric Jönsson), *Sexuellt*, Lund: Kulturens Årsbok, 2007, s. 121–131.
4. Kenneth Framton. Le Corbusier and the Esprit Nouveau 1907–31, *Modern Architecture. A Critical History*, London: Thames and Hudson World of Art, 1992, s. 149.
5. Annette Rosengren. *Två barn och eget hus. Om kvinnors och mäns världar i småsambället*, Stockholm: Carlssons Bokförlag, 1991; Per-Markku Ristilampi. *Rosengård och den svarta Poesin*, Stockholm:

- Östlings Bokförlag 1994; Elisabeth Högdahl. *Göra gatan. Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*, Hedemora: Gidlunds förlag, 2003. Maria Strannegård. *Hotell speciell. Livsstilskonsumtion på känslornas marknad*, Malmö: Liber, 2009.
6. Orvar Löfgren. *On Holiday. A History of Vacationing*, Berkeley: University of California Press, 2002.
  7. Thomas Hutton. Trajectories of the New Economy: Regeneration and Dislocation in the Inner City, *Urban Studies Journal*, May, 46 (5 & 6), 2009, s. 987.
  8. Jørgen Larsen. Det gamle København. Bønderne kommer til byen, *Berlingske Tidende. Kultur*, tors. 28. oktober 2010, s. 3.
  9. *Ibid.*
  10. Eva Illouz. *Cold Intimacies. The Making of Emotional Capitalism*, Cambridge: Polity Press, 2007, s. 1 f.
  11. Ramona Marotz-Baden & Peggy Lester Colvin. Coping Strategies: A Rural-Urban Comparison, *Family Relations*, vol. 35, no. 2, April 1986, s. 281–288.
  12. Tone Hellesund. *Kapitler fra singellivets historie*, Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
  13. Henning Bech. Citysex: Representing Lust in Public, *Love and Eroticism* (red. Mike Featherstone), London: Sage Publications, 1999, s. 215, 217, 219.
  14. Hakon Grüner Nielsen. *Nordisk kultur XXIV. Idræt og Leg. Dans*, København: J. H. Schulz Forlag, 1933, s. 66 f.
  15. Eva Lis Bjurman. *Catrines intressante blekhet. Unge kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1998.
  16. Knud Sønderby. *To mennesker mødes*. Roman. København: Gyldendals tranebøger 1932/1968, s. 43.
  17. Søren Jansson. Det svenska paret – en historisk betraktelse över ett modernt projekt, *Familj och kön. Etnologiska Perspektiv* (red. Birgitta Meurling, Britta Lundgren & Inger Lövkrona), Lund: Studentlitteratur, 1999.
  18. Karin Lützen. Familien i historien. Drømmen om de gode gamle dage, *En rigtig familie. Mellem nye og gamle idealer* (red. Lene Andersen & Palle Ove Christiansen), København: C. A. Reitzels Forlag, 2007, s. 24–49.
  19. Elizabeth Wilson. Bohemian Love, *Love and Eroticism* (red. Mike Featherstone), London: Sage Publications, 1999, s. 112, 114 ff.
  20. Rosengren 1991.
  21. Tom O'Dell. Are You Experienced? *Kulturelle Perspektiv, Den nye ekonomin – en kulturhistoria*, nr. 3, 2001, s. 27.
  22. Ash Amin & Stephen Graham. The Ordinary City, *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, vol. 22, no. 4, 1997, s. 411–416.
  23. Eva Illouz. *Consuming the Romantic Utopia. Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*, Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 1997, s. 15, 120.
  24. Daniel Miller. Making Love in Supermarkets, *A theory of Shopping*, Cambridge: Polity Press, 1998, s. 18.
  25. Strannegård 2009, s. 164 ff.
  26. Efter Amin & Graham 1997, s. 422.
  27. *Ibid.*
  28. Joseph Pine & James Gilmore. *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press, 1999.
  29. Richard Florida. How Cities Renew, *Monocle*, Issue 15, vol. 02, July/August 2008, s. 59.
  30. *Ibid.*
  31. Strannegård 2009, s. 21.
  32. Sasha Weitman. On the Elementary Forms of the Socioerotic Life, *Love and Eroticism* (red. Mike Featherstone), London: Sage Publications, 1999, s.89.
  33. Nicolai Carlberg & Søren Møller Christensen. *Byliv og havnefront*. København: Museum Tusulanums Forlag, 2007; Joakim Forsemalm. *Bodies, Bricks and Black Boxes. Power Practices in City Conversion*. Göteborg: Gothenburg University, diss. 2007.
  34. Billy Ehn & Orvar Löfgren. *När ingenting särskilt händer. Nya kulturanalyser*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2007 s. 9.